

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Esityksen tavoite säästöistä ja kilpailun lisääntymisestä on sinällään ymmärrettävä, mutta nykyinen esitys ei toteutuessaan takaisi säästöjä tai tosiasiallisesti lisäisi kilpailua. Päinvastoin nykyisen lain mukaan toimivat yhtiöt tuottavat useita palveluita, joilla ei tosiasiaassa ole toimivia markkinoita, eikä markkinoiden syntymisestä uudessakaan tilanteessa olisi varmuutta.

Pääministeri Orpon hallitus on käynnistänyt joitakin normien keventämiseen tähtääviä hankkeita, mutta nyt käsillä oleva hankintalain uudistus kiristäisi jo ennestään tiukkaa hankintalakia ja lisäisi kuntien hallinnollista taakkaa.

Se, että puretaan kaikki toimivat järjestelmät ja rakennetaan ne kokonaan uudelleen, ei edistä millään tavalla esityksen tavoitteita.

Jos muutoksella tavoitellaan kilpailun lisäämistä, se ei välttämättä toteudu, koska kunnat voivat markkinoilta ostamisen sijasta ottaa monia nykyisten yhtiöiden tuottamia palveluita takaisin kunnan omaksi toiminnaksi, jolloin kilpailu vähenee entisestään.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Esitys ei ole tarkoituksenmukainen ja vaatimus vähintään 10 prosentin omistususuudesta yhtiöissä on täysin perusteeton ja keinotekoinen.

- Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?

-

- Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?

-

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Esitys rajaa kunnan itsemääräämisoikeutta puuttumalla siihen, miten kunta voi palvelujaan tuottaa. Kunnan perustehtävänä voidaan pitää palvelujen tuottamista ja järjestämistä, ei omistamista. Kunnalla tulisi olla perustuslain 121 §:n takaama oikeus tuottaa palveluja sille turvatun itsehallinnon nojalla. Hallitus kaventaa kuntien itsehallintoa, jos se rajoittaa niiden mahdollisuutta päättää toimintojensa järjestämisestä. Hallitusohjelman tavoitteena on vähentää yksityiskohtaista normiohjausta mutta ehdotuksessa olisi kyse poikkeuksellisen pitkälle menevästä puuttumisesta kunnan oikeuteen organisoida toimintaansa. Esityksen suhdetta kuntien itsehallintoon ei ole arvioitu riittävästi.

Esitetty 10 prosentin vähimmäisomistus ei perustu mihinkään tutkittuun tietoon, vaan on täysin sattumanvarainen. Mikäli halutaan varmistaa omistajan todellinen määräysvalta yhtiössä, ei 10 prosentin omistus turvaa sitä. Omistusosuuden muutoksella saadaan aikaan merkittäviä kulueriä, mutta määräysvallan käyttö voidaan turvata muutenkin kuin omistusosuuden kasvattamisella. Kunnilla on käytössään omistajaohjauskeinoja, vaikka se omistaisi yhtiöstä alle 10 %. Kuntal 46 §:ssä on määritelty kunnan mahdollisista omistajaohjauskeinoista, joita voivat olla ainakin perustamissopimukset, yhtiöjärjestysmääräykset, muut sopimukset, henkilövalinnat, ohjeiden antaminen kuntaa yhteisössä edustaville henkilöille, sekä muu kunnan määräysvallan käyttö.

Määräysvallan käsitettä tulisi täsmentää lainsäädännössä, eikä puuttua pelkästään omistusosuuteen. Jos kunta tosiasiaassa käyttää määräysvaltaa yhtiöön, ei omistusosuuden muutos vaikuta tosiasiaassa muuhun, kuin hankaliin ja kalliisiin omistusoikeuden muutostöihin, jotka vievät aivan turhaan resursseja näiltä sidosyksiköiltä sekä kunnilta.

Esimerkiksi jätehuolto-yhtiöiden toiminta on jo nyt tiukasti EU-tasolta asti säädeltyä ja lakisääteistä, joten esitys vaarantaisi kuntien lakisääteisten palveluiden tuottamisen.

Esitys vaarantaisi pahimmassa tapauksessa kuntien lakisääteisten palveluiden tuottamisen.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

-

- Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?

Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksen mukaan ehdotetulla 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimuksella olisi vaikutuksia 24 jäteyhtiöön 26:sta. Muutoksesta arvioidaan aiheutuvan negatiivisia taloudellisia vaikutuksia, sillä monista jäteyhtiöistä muodostuisi uudelleenjärjestelyiden seurauksena hyvin pieniä ja alueellisesti hajanaisia, mikä heikentäisi niiden toiminnan kustannustehokkuutta ja johtaisi asukkaiden jätemaksujen nousuun. Lisäksi negatiivisia kustannusvaikutuksia arvioidaan aiheutuvan kuntien jäteyhtiöiden hallinnoimaan infra-omaisuuteen

sekä pitkäaikaisiin jätteenkäsittelypalveluita koskeviin sopimuksiin. Vaikutukset kohdistuvat tällöin niin omistajiin kuin sidosyksiköihin, mutta välillisesti myös sopimuskumppaneina tällä hetkellä oleviin yrityksiin sekä asiakkaisiin.

Nykyisin yhtiöt on perustettu olemassa olevan lainsäädännön mukaisesti ja täysin laillisesti. Yhtiöt ovat tehneet pitkälle tulevaisuuteen tähtääviä investointeja luottaen siihen, että toiminta jatkuu nykyisellä tavalla. Mikäli esitys vähimmäisomistussuudesta toteutuu sellaisenaan, joutuvat sekä yhtiöt että omistajakunnat äärimmäisen vaikeaa tilanteeseen, jossa yhtiöiden omaisuus joudutaan järjestelemään uudelleen, mikä aiheuttaa kunnille huomattavan taloudellisen riskin.

- Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)

-

- Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?

Muutoksesta ei todennäköisesti seuraisi taloudellisia hyötyjä, vaan vaarana on kustannusten kasvaminen, jos toimivia markkinoita ei synny.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Siirtymäaika on ehdottomasti liian lyhyt. Siirtymäaika on lyhyt esimerkiksi siitä syystä, että kunnilla ja nykyisillä kuntien omistamilla yhtiöillä on olemassa vuosia kestäviä määräaikaista palvelusopimuksia, joita ei ole perusteltua purkaa kesken sopimuskauden. Myös olemassa olevien yhtiöiden omistusjärjestelyjen toteuttaminen vaatii pitemmän valmisteluajan. Mikäli kunnat tavoitteiden mukaisesti ryhtyvät kilpailuttamaan olemassa olevia palveluita lähes saman aikaisesti, ei markkinoita ehdi syntyä ennen siirtymäajan päättymistä. Mikäli esitys pääpiirteittäin toteutuu, siirtymäajan tulee olla useita vuosia suunniteltua pitempi, jotta markkinat ehtivät muodostua ja kunnat ehtivät kilpailuttaa kaikki palvelut. Myös palveluntuottajat eivät voi tosiasiasa osallistua kaikkien kuntien kilpailutuksiin samanaikaisesti. Puuttuvat markkinat johtaa väistämättä kustannusten nousuun ennen todellisen kilpailun syntymistä.

- Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?

Yhtiöiden purkaminen tai omistusten uudelleen järjestely sekä palveluiden kilpailuttaminen vaatii huomattavasti suunniteltua pitemmän siirtymäajan.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistussuosuuksivaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Erityisesti kuntien lakisääteisiin tehtäviin, kuten jätehuoltoon, tulisi mahdollistaa poikkeaminen esitetystä 10 prosentin vähimmäisomistuksesta, jotta palvelut voidaan turvata keskeytyksettä kaikilla alueilla.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Sidosyksikkönä toimivat yhtiöt ovat tärkeitä kuntien varautumisen näkökulmasta, koska palveluita on tuotettava myös silloin, kun se ei ole yksityisen sektorin näkökulmasta kannattavaa.

Markkinaehtoisten palveluntarjoajien saatavuus vaihtelee alueittain, ja loppukädessä kunnalla on lakisääteinen velvoite järjestää palvelut myös tilanteissa, joissa markkinaehtoista palvelua ei ole saatavilla.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

-

Kontiolahden kunta - Kunnanhallitus 24.2.2025 § 59